

Jakobskruiskruid (*Senecio jacobaea*)

Het Jakobskruiskruid is een vrij bekende plant, die algemeen voorkomt in de zuidelijke helft van ons land en in de duinstreek. De plant heeft misschien wel haar bekendheid te danken aan de zebrarupsen van de Sint Jansvlinder, die haar vaak volledig kaal vreten. Bijen halen nectar op de bloemen maar helaas heeft die een ongunstige invloed op de smaak van de honing.

Groot geslacht

Het geslacht Kruiskruid (*Senecio*) van de Compositienfamilie (Asteraceae), waartoe de plant behoort, is een van de zeer grote geslachten van het plantenrijk. Het heeft ruim 2000 soorten en veel daarbij behorende ondersoorten. Het geslacht heeft een kosmopolitische verspreiding. Zuid-Afrika en het Middellandse-Zeegebied zijn erg soortenrijk. Onder normale omstandigheden gedraagt het Jakobskruiskruid zich als een tweejarige plant. Het eerste jaar vormt zich een bladrozet met een stevig wortelgestel. Het tweede jaar ontwikkelt zich vanuit de wortel een vaak veel vertakkende stengel, die stevig is en gegroefd. De bladeren onder aan de plant, inclusief die van de rozet, zijn gesteeld. Boven aan de plant zittend en enigszins stengelomvattend. De bladen zijn enkel of dubbel geveerd.

Lintbloemen en buisbloemen

De vertakkingen boven aan de plant dragen aan het eind de bloemhoofdjes en geven aan de bloeiwijze min of meer de vorm van een samengesteld scherm. Van juni tot oktober vertoont de plant haar bloemen. In een bloemhoofdje staan in het centrum buisbloemen en langs de rand 12-15 lintbloemen; allemaal geel. De lintbloemen hebben alleen een stamper, de buisbloemen zowel een stamper als meeldraden, die als een kokertje om de stamper staan. Er is ook een variëteit zonder de lintbloemen langs de rand, ook wel Duinkruiskruid genoemd. Dat komt veel in de duinen voor. In een bloemhoofdje komen de bloemen opeenvolgend in bloei en de bloeitijd duurt tengevolge daarvan 4-9 dagen. Onder gunstige weersomstandigheden komt van 8 uur in de morgen tot 5 uur in de middag het stuifmeel vrij. Het in klompjes verzamelde stuifmeel is geeloranje. Bijen tonen echter weinig belangstelling voor het stuifmeel. Het nectarium ligt op een discus onder in de bloem rond het vruchtbeginsel. De nectar kan twee tot drie millimeter in de bloemkroon stijgen en is dan gemakkelijk door de bijen te verzamelen.

Honing van het Jakobskruiskruid heeft een sterke geur en is bitter van smaak.

Giftig

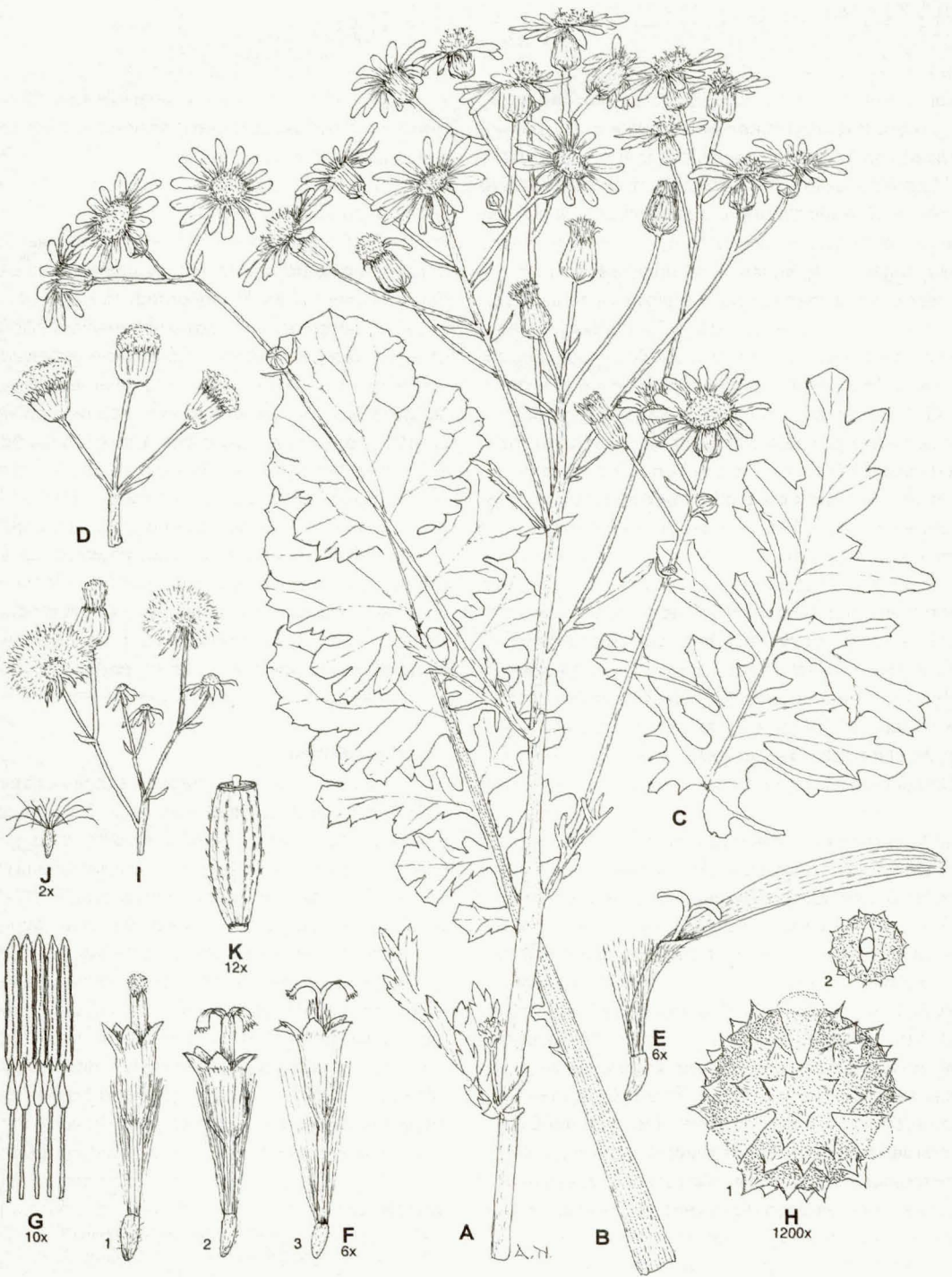
Binnen de Compositienfamilie staat het geslacht Kruiskruid bekend om de aanwezigheid van pyrrolizidine alkaloiden. Ze worden, omdat ze sterk aan het geslacht zijn verbonden, ook wel *Senecio*-alkaloïden genoemd. Deze alkaloiden zijn over de gehele wereld verspreid in meer dan 100 soorten van het geslacht aangetroffen. De grootste hoeveelheden van de stof zitten in de bladeren. De concentratie in het floëmsap is over het algemeen 100 keer lager dan gemiddeld in de planten wordt aangetroffen. (Nectar is floëmsap dat via de nectariën wordt afgescheiden). *Senecio*-alkaloïden zijn giftig voor gewervelde dieren, met name rundvee en paarden. Als er voldoende voedsel is, wordt het Jakobskruiskruid echter door de dieren gemeden. Toch is de plant in trek bij tal van herbivoren. In Engeland zijn er 60 soorten op de planten waargenomen, voornamelijk insecten.

Vermeerdering

Onder normale omstandigheden vermeerdert de plant zich door middel van zaad. Aan de vruchten, de nootjes, zitten pappusharen, waardoor het mogelijk wordt dat zaadverspreiding door de wind kan plaats vinden. Door de stekelige beharing hechten de nootjes zich ook gemakkelijk aan de vacht van langskomende dieren en worden op deze wijze verspreid. Als de plant geheel door rupsen wordt kaalgevreten of bovengronds ernstig wordt beschadigd, vormen zich wortelknoppen, waaruit vegetatief nieuwe planten kunnen ontstaan. En als de wortels door bijvoorbeeld ploegen geheel stuk worden gemaakt kunnen zich uit bepaalde delen van het wortelgestel generatief nieuwe planten ontwikkelen.

Literatuur

Harper, J.L., W.A. Wood (1957): Biological flora of the British Isles, *Senecio jacobaea*. *Journal of ecology*, 45:617-637.
 Vrieling, K., Alkaloïden in het Jakobskruiskruid, Meijendel Mededelingen, deel I afl. 22:15-29; deel II afl. 24:33-38; deel III afl. 27:7-14.

Jakobskruiskruid (*Senecio jacobaea*)

A bloeiwijze; B blad van bladrozet en van onderste deel van de plant; C stengelblad boven aan de plant; D bloemhoofdjes zonder lintbloemen; E lintbloem; F 1,2,3 buisbloemen in opeenvolgende stadia; G opengeslagen meeldraden; H stuifmeelkorrel (tricolporaat): 1 polair, 2 equatoriaal; I vruchthoofdje; J nootje met pappus; K nootje.